

Aleksandra Magdalena Dittwald

NADESZŁA EPOKA „KRYSTAŁU” CZYLI REWITALIZACJA I ROZBUDOWA KRÓLEWSKIEGO MUZEUM ONTARIO W TORONTO

Królewskie Muzeum Ontario (Royal Ontario Museum) zwane potocznie ROM, jest muzeum wielodziałowym, poświęconym kulturom i historii naturalnej świata. Jest największym muzeum kanadyjskim i jednym z największych w Ameryce Północnej – posiada ponad 6 milionów eksponatów i 40 galerii. Znajduje się w samym centrum Toronto, największego miasta Kanady.

Idea powstania muzeum sięga początków XIX w. kiedy to grupa intelektualistów torontońskich i profesorów tamtejszego uniwersytetu zaczęła gromadzić najwcześniejsze kolekcje. Głównymi inicjatorami powstania

ROM byli Sir Byron Edmund Walker, bankier, patron nauki i sztuki, przewodniczący zarządu uniwersytetu i później rady nadzorczej muzeum¹, oraz dr Charles Trick Currely, pierwszy dyrektor i kurator najbardziej prężnego muzeum archeologicznego².

Królewskie Muzeum Ontario powołano do życia w 1912 r. na podstawie ustawy rządu Ontario. Podlegało zarówno władzom prowincji jak i zarządowi Uniwersytetu Toronto. Formalnie ROM składał się z pięciu oddzielnych muzeów: Królewskiego Muzeum Ontario Archeologii, Geologii, Mineralogii oraz Paleontologii i Zoologii. Każde z nich stanowiło niezależną jednost-

1. Królewskie Muzeum Ontario, elewacja wschodnia z 1933 r., proj. A.Chapman i J.Oxley

1. Royal Ontario Museum, east facade from 1933, designed by A.Chapman & J.Oxley

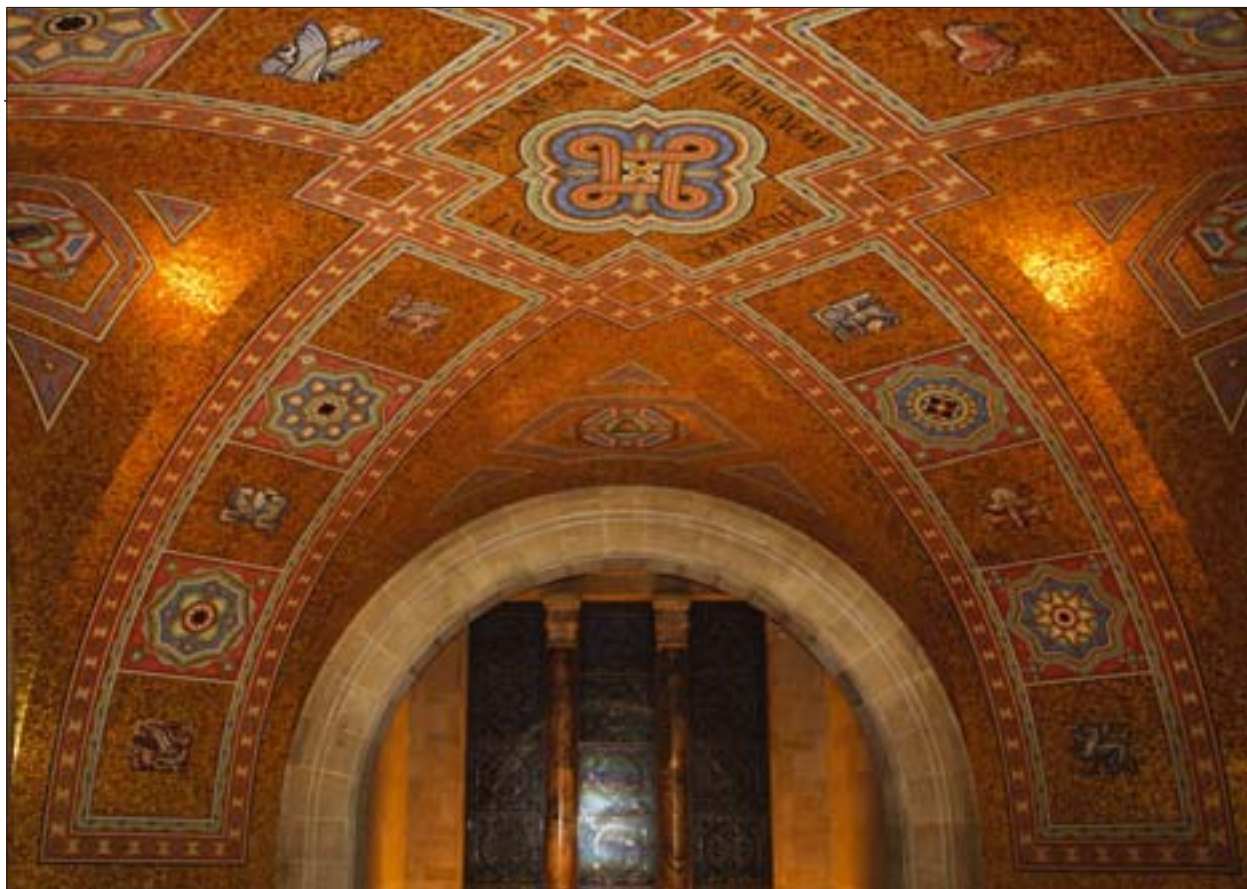
ROM jest muzeum o charakterze encyklopedycznym, z szerokim przekrojem kolekcji – od mumii egipskich i średniowiecznych zbroi do różnorodnych eksponatów pochodzących ze świata przyrody. Trudno porównywać zbiory muzeum torontońskiego z takimi potęgami muzealnymi jak British Museum czy Smithsonian, niemniej ROM posiada wiele cennych i unikalnych kolekcji.

Zbiory

Dumą muzeum są galerie sztuki dalekowschodniej. Zgromadzone są w nich kolekcje sztuki i archeologii chińskiej, japońskiej i koreańskiej. Zasadniczą rolę w formowaniu najcenniejszej, chińskiej kolekcji, odegrał George Crofts⁴, dealer dzieł sztuki, dzięki któremu muzeum pozyskało większość zabytków z Dalekiego Wschodu. W latach 1918-1924, Crofts podróżował wielokrotnie do Chin, gdzie kupował dla ROM zna-

komite chińskie artefakty. Drugą osobą, dzięki której znacznie wzbogaciła się chińska kolekcja, był angikański biskup William Charles White⁵, który w latach 1909-1936 prowadził działalność misyjną w chińskiej prowincji Honan.

Chińska kolekcja liczy tysiące artefaktów – począwszy od prehistorycznych ceramicznych naczyń do XVIII-wiecznych mebli. Dumą ROM są doskonale zachowane, unikalne trzy XIV-wieczne malowidła ściennie. Największe z nich (11,6 m x 5,8 m) *Raj Maitreji* (*Paradise of Maitreya*) pochodzi z buddyjskiego klasztoru Longmen w prowincji Shanxi. Dwa pozostałe, stanowią parę i posiadają wspólny tytuł *Hołd dla Najwyższej Władzy* (*Homage to the Highest Power*). Umieszczono je na przeciwległych ścianach, są nieco mniejsze i pochodzą ze świątyni wyznawców taoizmu z północnych terenów Chin. Imponującym eksponatem architektonicznym jest narożnik zrekonstruowanego, bajecznie kolorowego, XVII-wiecznego pałacu królewskiego z Pekinu. Godny podziwu jest również potężny

2. Mozaikowe sklepienie rotundy z symbolami reprezentującymi światowe kultury i inskrypcją ze Starego Testamentu: *By każdy rozważał (znał) jego dzieła*

2. Mosaic-covered vault of rotunda with symbols reflecting world cultures and an inscription from the Old Testament: *That All Men May Knows His Work*

grobowiec generała Zu Dashou z czasów dynastii Ming (1368-1644) i nagrobki z czasów dynastii Tang (618-907) i Song (960-1279). W kolekcji znajduje się wiele dużych rozmiarów rzeźb kamiennych, z brązu, ceramiki i drewna, a także obszerny zbiór obiektów religijnych i przedmiotów z jadeitu, kości słoniowej, laki i szkła. W zbiorach muzeum są się również stroje cesarskie i mandaryńskie.

Sztukę japońską reprezentują rzeźby, porcelana, zwoje malarskie, ryciny, stroje, tkaniny i militaria. Duża część ekspozycji poświęcona jest drzeworytom z XVIII-XIX w. znanych japońskich artystów, jak Harunobu, Utamaro, Hokusai i Hiroshige. W galerii można obejrzeć wysokiej jakości drzeworyty *Ukiyo-e*, czyli „obrazy przepływającego świata”, o tematyce obyczajowej i pejzażowej. Muzeum posiada kompletny zestaw utensyliów do ceremonialnego parzenia herbaty. Uwagę zwracają także zbroje samurajów złożone z płytek metalowych pokrytych laką, charakterystyczne hełmy, a także zbiór mieczy *katane* i końskich uprzęży. Podziw budzi pięknie zdobiona lektyka – *kago* – używana przez kobiety z wyższych klas.

ROM posiada jedyną w Kanadzie stałą galerię poświęconą **sztuce Korei**.

Wśród 260 eksponatów znajduje się ceramika, meble, wyroby z metalu, drzeworyty i przykłady ciekawej sztuki dekoracyjnej. Jednym z niepozornie wyglądających, ale niezwykle cennych artefaktów, jest licząca 250 lat ruchoma czcionka drukarska ze znakiem pisma koreańskiego. Warto wspomnieć, iż pierwsze teksty drukowane przy pomocy ruchomych czcionek powstały w Korei ponad 200 lat przed wynalazkiem Gutenberga.

ROM posiada galerie poświęcone wszystkim ważniejszym kulturom świata. Zwiedzający mogą zapoznać się zarówno ze sztuką Bizancjum, Bliskiego Wschodu, Afryki, Ameryki, Azji Południowej, jak i rejonu Pacyfiku.

W galerii poświęconej **Egiptowi** wśród 1650 eksponatów najefektowniejszy jest kartonaz mumii Djedmaatesankh, kobiety-muzyka ze świątyni Amun-Re w Tebach. Prawdziwą mumię Antjau można zobaczyć w otwartym polichromowanym sarkofagu. W zbiorach muzeum znajdują się również urny kanopskie, zmumi-

3. Siedzący Luohan z XI w., eksponat, który zapoczątkował bogatą kolekcję sztuki chińskiej

3. Seated Luohan, an artefact, from the 11th century, which began the vast Chinese art collection

fikowane zwierzęta i papirusy z fragmentami z Księgi Zmarłych.

Zbiory sztuki starożytnej i antycznej wystawiane są w galeriach: **egejskiej, greckiej, cypryjskiej i rzymskiej**. Do ciekawszych eksponatów należą: sarkofag z malowanej terakoty (*Larnax*) z Krety, rzeźby wotywnie z sanktuarium Apolla z Tamassos na Cyprze, czy marmurowa stela nagrobna z Attyki w Grecji.

Europejskie galerie prezentują sztukę zachodniej i centralnej Europy, począwszy od wieków średnich do czasów współczesnych. W obszernych gablotach przygotowane są stylowe wnętrza. Dodatkową atrakcją

4. Bogato malowane drewniane rzeźby, przedstawiające *bodhisattwów* z XII-XV w.; w tle buddyjskie i taoistyczne malowidła ściennne z XIV wieku

4. Richly painted wooden sculptures, depicting *bodhisattvas*, 12th-5th century; in the background, Buddhists and Taoists wall paintings, 14th century

ekspozycji jest możliwość włączenia muzyki z epoki. Na uwagę zasługuje również kolekcja judaików, a także zbiory broni i tekstyliów.

Galeria poświęcona **sztuce kanadyjskiej** obejmuje zarówno cenne eksponaty historyczne, pochodzące z czasów przed kolonizacji jak i dzieła współczesnych artystów. W kolekcji sztuki pierwszych mieszkańców zachodniej Kanady znajdują się m.in. XIX-wieczne, ponad 20-metrowe słupy totemowe plemion Nisga i Haida, które umieszczono w „duszach” klatek schodowych. Oprócz artefaktów materialnych, przygotowano nagrania audio i wideo z przekazami mądrości przodków, opowiadaniem historii i pokazami rytuałów najstarszych mieszkańców Kanady. Specjalne

5. Zbroje samurajów z kolekcji japońskiej, epoka Edo 1603-1867

5. Samurai Armor from the Japanese collection, Edo period 1603-1867

miejsce w galerii zajmują obrazy i szkice Paula Kane, „ojca” kanadyjskiego malarstwa.

Galerie i kolekcje prezentujące kultury różnych krajów i kontynentów dokumentują działalność człowieka, natomiast w dziale historii naturalnej przedstawione jest środowisko przyrodnicze, które go otacza od czasów najdawniejszych po współczesność. Zadaniem działu jest przekazanie zwiedzającym informacji na temat historii Ziemi, form geologicznych, botanicznych i zoologicznych. Na szczególną uwagę zasługuje unikalna kolekcja skamieniałości – tzw. Łupki z Burgess (Burgess Shale)⁶ liczące ponad 500 milionów lat. Dinosaurzy, podobnie jak w wielu innych muzeach, i tutaj cieszą się niezmiennym powodzeniem; ROM posiada 40 okazów, w tym 18 kompletnych szkieletów różnej wielkości. Najcenniejszy jest *Prosaurolophus maximus* liczący 75 milionów lat. Muzeum posiada również obszerne kolekcje ryb, roślin i insektów pozyskane z terenów Ameryki Północnej i Południowej. Zwierzęta, które można spotkać współcześnie, w tym ssaki,

gady i gryzonie, prezentowane są w formie dioram. W przestronnych szklanych gablotach umieszczono kilkadziesiąt różnych gatunków ptaków „uchwyconych” we wspólnym locie.

Główną atrakcją dla dzieci i młodzieży szkolnej jest rekonstrukcja jaskini z Jamajki zamieszkałej przez tysiące nietoperzy. Przy użyciu efektów świetlnych i dźwiękowych, pracownikom muzeum udało się w sposób niezmiernie sugestywnie przedstawić naturalne środowisko tych nocnych ssaków. Również galeria interaktywna, dotycząca biologicznej różnorodności – „Hands-on Biodiversity”, cieszy się powodzeniem wśród młodszego pokolenia.

ROM posiada unikalne zbiory minerałów i kamieni szlachetnych. W 1999 r. muzeum pozyskało prywatną kolekcję kanadyjskich minerałów Charlsa Keya. W tym samym roku galeria poświęcona nauce o Ziemi została uhonorowana jedną z głównych nagród Amerykańskiego Zrzeszenia Muzeów (American Association of Museums)⁷.

6. Fragment galerii sztuki greckiej

6. View of the Gallery of Greece

7. Widok Galerii Kandyjskiej: Pierwszych Mieszkańców po renowacji z nowoczesnymi, szklanymi gablotami

7. View of the Gallery of Canada: First People after renovation with modern glass display cases

Historia budynków muzeum

Teren, który wyznaczono pod budowę muzeum w 1912 r. znajdował się w pobliżu północnej granicy miasta, z dala od ówczesnego centrum. Lokalizacja ta została wybrana ze względu na bliskie sąsiedztwo uniwersytetu, a także możliwości późniejszej rozbudowy. Pierwszy gmach muzealny został zaprojektowany przez Franka Darlinga i Johna Pearsona w stylu neoromańskim, z elementami włoskimi. Oficjalnie muzeum zostało otwarte w 1914 r. i od pierwszego dnia cieszyło się ogromną popularnością zarówno ze względu na zbiory, jak i architekturę budynku. W związku z szybko rosnącą liczbą eksponatów poszczególne muzea ROM, znajdujące się pod wspólnym dachem, zaczęły walczyć o przestrzeń wystawienniczą, i już w latach 20. zaistniała potrzeba rozbudowy muzeum. Decyzję o budowie nowego skrzydła podjęto w 1929 r., tuż przed nadciągającą depresją ekonomiczną.

Na początku lat 30. do Toronto przybyła komisja zło-

żona z przedstawicieli Brytyjskiego Zrzeszenia Muzeów (British Museums Association), aby dokonać inspekcji ponad 100 istniejących już wówczas muzeów na terenie Kanady. Królewskie Muzeum Ontario, jako jedno z nielicznych, otrzymało bardzo pozytywne opinie: *Jego kolekcje nie mogą zawieść edukacyjnych oczekiwań zwiedzających. Wiele wystaw [...] przedstawia wartość zarówno dla uniwersytetu jak i dla szerokiej publiczności. [...]. Usytuowane w doskonałym miejscu [...] największy budynek muzealny na terenie Dominium [Kanady – A. M. D.] i wraz z jego nową dobudową będzie jednym z największych muzeów na kontynencie amerykańskim – pisali inspektorzy w swoim sprawozdaniu*⁸.

Drugi budynek muzeum powstał w 1933 r. wg projektu Alfreda Chapmana i Jamesa Oxleya, tym razem w stylu art deco. Usytuowany został wzdłuż ulicy Queen's Park, równolegle do pierwotnego skrzydła, z którym połączony jest prostopadłym łącznikiem. Frontowa elewacja została pokryta wieloma symbolicznymi reliefami. Nowy gmach muzeum spotkał się z jesz-

cze większym uznaniem niż poprzedni. Od tej pory właśnie ta elewacja zaczęła kojarzyć się z Królewskim Muzeum Ontario. Na osi budynku zaprojektowano nowe główne wejście do muzeum i, inspirowaną sztuką bizantyjską, rotundę, której wnętrze pokryto złotą mozaiką wykonaną ze szkła weneckiego. Mozaikowe sklepienie rotundy zostało zaprojektowane z zamiarem ukazania kulturowej różnorodności kolekcji muzeum. Użyto wzorów i symboli reprezentujących różne kultury świata na przestrzeni wieków, takich jak fontanna lwów z Alhambry, magiczny słoń z Indii, bizon z Ameryki, czy uskrzydłony lew z Wenecji. W centralnym punkcie sklepienia umieszczono inskrypcję zaczerpniętą ze Starego Testamentu, z Księgi Hioba 37:7: *By każdy rozważał (znał) jego dzieła (That all men may know his work)*.

W 1955 r. nastąpiła reorganizacja muzeum i z dotychczasowych pięciu oddzielnych muzeów stworzono jedną instytucję pod wspólną dyrekcją. Obejmowała ona trzy główne działy: 1) sztukę i archeologię, 2) naukę o ziemi, 3) naukę o życiu.

W 1968 r. ROM został oficjalnie oddzielony od uniwersytetu i stał się instytucją podlegającą jedynie pro-

8. Szkic *Kryształ*, koncepcji nowej części Królewskiego Muzeum Ontario, proj. Daniela Libeskinda

8. Sketch of *Crystal*, a proposal for the new part of Royal Ontario Museum, by Daniel Libeskind

9. Nowa, ekspresyjna fasada Królewskiego Muzeum Ontario, proj. Daniel Libeskind

9. New, expressive facade of Royal Ontario Museum, designed by Daniel Libeskind

wincji Ontario. W tym też roku, dzięki funduszom Samuela McLaughlina, otwarto, w bezpośrednim sąsiedztwie muzeum planetarium. Funkcjonowało ono ponad 20 lat i przez cały ten czas cieszyło się dużą popularnością wśród zwiedzających, lecz ze względu na rządowe cięcia budżetowe zostało zamknięte.

Kolejną większą rozbudowę ROM przeprowadzono w latach 1978-1984. Zaprojektowane przez Gene Kinoshita i Mathers & Haldenby nowe, modernistyczne galerie tarasowe wypełniły wolną przestrzeń pomiędzy dawnymi budynkami muzeum. Projekt uzyskał nagrodę generalnego gubernatora w dziedzinie architektury. Królowa Anglii brała osobiście udział w uroczystości otwarcia nowej części muzeum, nazwanej ku jej czci Tarasami Królowej Elżbiety II.

Projekt RENAISSANCE ROM

Królewskie Muzeum Ontario na przestrzeni niemal wieku zdobyło dobrą reputację dzięki cennym kolekcjom, działalności naukowo-badawczej, a także świetnej lokalizacji. Pod koniec lat 90., pomimo starań

muzeum, frekwencja zwiedzających zaczęła spadać. W sierpniu 2000 r. nowym dyrektorem został William Thorsell, były redaktor naczelny jednej z głównych gazet kanadyjskich „Globe&Mail”. *Chodziłem przez kilka godzin po muzeum i byłem całkowicie zaszokowany jak czas pozostawił to miejsce w tyle*⁹ – stwierdził Thorsell w czasie jednej z pierwszych wizyt w muzeum. Od początku swojej kadencji postawił sobie za cel przywrócenie placówce międzynarodowego znaczenia i stworzenie muzeum na miarę XXI wieku.

Latem 2001 r. powstał projekt RENAISSANCE ROM, dotyczący rewitalizacji i transformacji największego muzeum kanadyjskiego. W ramach tego przedsięwzięcia przewidziano przemieszczenie i unowocześnienie stałych galerii, odnowienie historycznych budynków muzeum i zwiększenie powierzchni wystawienniczej poprzez przebudowanie fragmentu muzeum. Ogłoszono międzynarodowy konkurs architektoniczny, przed którego uczestnikami postawiono zadanie stworzenia najciekawszej estetycznie i najlepszej funkcjonalnie nowej części muzeum. Istotne było dostosowanie powstającej bryły do historycznych budynków muze-

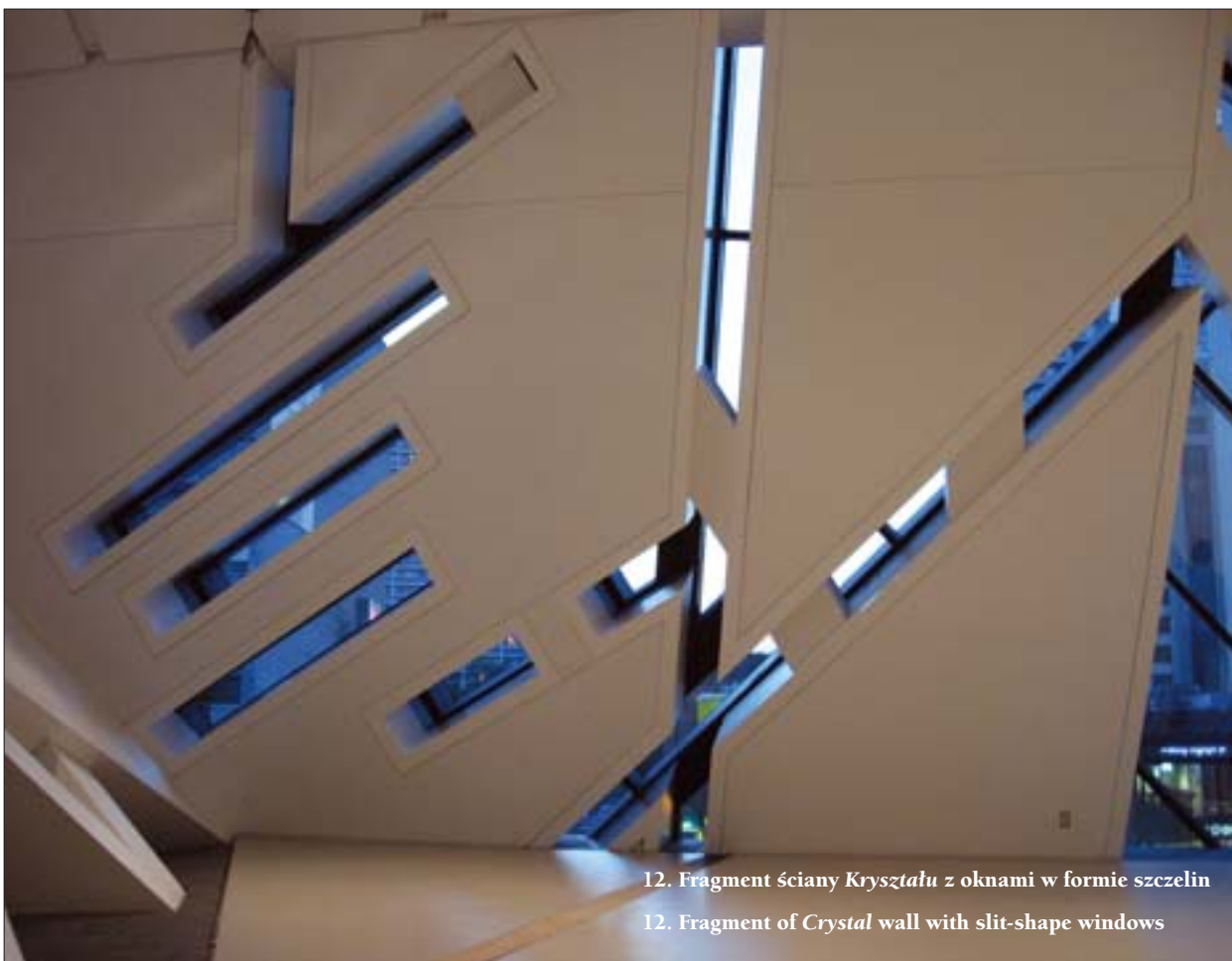
10. Nowa, dynamiczna architektura *Kryształu* odważnie kontrastuje ze starym budynkiem muzeum

10. New dynamic architecture of *Crystal* contrasts boldly with the old museum building

11. Wnętrze Kryształu – widok jednej z nowych sal wystawowych

11. Inside *Crystal* – view of one of the new exhibition spaces

12. Fragment ściany Kryształu z oknami w formie szczelin

12. Fragment of *Crystal* wall with slit-shape windows

alnych, a zarazem stworzenie obiektu oryginalnego i łatwo rozpoznawalnego. Nowa część ROM miała być bardziej zintegrowana z miastem, włączona do ciągu komunikacyjnego i handlowego centrum Toronto. Spośród 52 zgłoszeń¹⁰ wybrano w pierwszej eliminacji 12 zespołów, by do finału zakwalifikować ostatecznie 3 zespoły architektoniczne: Andrea Bruno, Daniela Libeskinda i Binga Thoma. Konkurs wygrał Daniel Libeskind dekonstruktywistycznym projektem muzeum w formie kryształu. Swoją koncepcję architekt naszkicował na papierowej serwetce. Inspiracją była formacja kryształów znajdująca się w zbiorach torontońskiego muzeum. Projekt realizowany był przy współpracy zespołu architektonicznego z Toronto – Bregmann

& Hamann. Stworzenie „Kryształu” według projektu Libeskinda wymagało wyburzenia Tarasów Królowej Elżbiety II, które powstały zaledwie dwadzieścia lat temu i wypełniały przestrzeń pomiędzy zabytkowymi budynkami muzeum od strony północnej. Nowa część muzeum składa się z pięciu zazębiających się, samodzielnych pryzmatycznych struktur, które współistnieją z oryginalnymi budynkami, łącząc się z nimi jedynie za pomocą specjalnie skonstruowanych pomostów.

Projekt Libeskinda został uznany za jeden z najbardziej śmiałych w Ameryce Północnej, biorąc pod uwagę jego zawiłość i innowacyjne metody konstrukcyjne. Trudno tu znaleźć kąty proste, jak i pionowe ściany. Każdy element konstrukcji jest unikalny, długość

belek stalowych sięga od 1 do 25 m. W trakcie budowy inżynierowie używali komputerów z oprogramowaniem umożliwiającym trójwymiarowe wizje poszczególnych połączeń. Do pokrycia ścian zewnętrznych zastosowano okładzinę aluminiową, specjalnie wyprodukowaną w firmie Gartnera w Niemczech. Pokrywa ona 75% zewnętrznej powierzchni obiektu, pozostałe 25 % stanowi szkło. Do zbudowania szkieletu budynku użyto ponad 3000 ton stali, około 9000 m³ betonu. W najwyższym miejscu konstrukcja sięga 36,5 m¹¹.

Powstałe w „Kryształach” nowoczesne wnętrza, o niespotykanych dotąd kształtach i zróżnicowanych wysokościach, stanowią wyzwanie zarówno dla kuratorów, jak i projektantów wystaw. W pomieszczeniach zastosowano zróżnicowane oświetlenie, w tym takżeienne. Dzięki dobudowie i przebudowie muzeum powierzchnia ekspozycyjna zwiększyła się o 25 % i wynosi obecnie 36 000 m². Pozwoli to na niemal podwojenie liczby wystawianych eksponatów. Rozszerzono również programy edukacyjne i kulturalne.

13. Nawet puste przestrzenie muzealne *Kryształu* wzbudziły ciekawość wśród torontończyków

13. Even the empty museum spaces of *Crystal* excite curiosity among Torontonians

14. Gabloty z eksponatami znajdujące się na klatce schodowej nowej części muzeum

14. Display cases in the staircase of the new addition to museum

W Michael Lee-Chin Cristal – taką bowiem nazwę otrzymała nowopowstała część muzeum na cześć najbardziej hojnego indywidualnego sponsora (30 mln dolarów) – zaprojektowano nowe główne wejście, dzięki czemu znacznie polepszyła się dostępność do muzeum. Obok foyer znajduje się duży sklep muzealny, do którego prowadzą 3 wejścia, dwa od strony muzeum i jedno bezpośrednio z ulicy. Zakupów można dokonywać bez konieczności kupowania biletów. W podziemiach przeznaczono obszerną przestrzeń na wystawy czasowe oraz na bistro.

Na trzech poziomach zaprojektowano 6 galerii. Na pierwszym piętrze znalazły swe miejsce dinozaury i ssaki. Na drugim umieszczono galerie sztuki południowo-azjatyckiej, blisko-wschodniej, afrykańskiej, amerykańskiej i azjatyckiej z rejonu Pacyfiku. Trzecie piętro zajmują tkaniny i stroje, a także Instytut Kultury Współczesnej. Fragmenty ekspozycji mogą być widzia-

ne również z zewnątrz budynku, co pozwala przechodniom mieć pewien dostęp do wystaw i zachęcać ich do zwiedzania. W ten sposób nastąpiła synteza obu przestrzeni – zewnętrznej i wewnętrznej. Na najwyższym piętrze muzeum usytuowano elegancką restaurację C5 (Crystal 5) z widokiem na miasto.

Muzeum, pomimo trwającej przebudowy, cały czas funkcjonuje. Część stałych ekspozycji zarówno z dziedziny kultury, jak i świata przyrody, zostało czasowo zamkniętych. Są to galerie sztuki bizantyjskiej, rzymskiej, nubijskiej, minerałów i kamieni szlachetnych, ziemi i wczesnych form życia oraz zagrożonego środowiska naturalnego. Będą one, wraz z powstającymi nowymi galeriami, otwierane sukcesywnie do 2010 roku.

„Nadeszła epoka kryształu” – pod takim hasłem odbywało się 2 czerwca 2007 r. uroczyste otwarcie długo oczekiwanej nowej części Królewskiego Muzeum Ontario. Po oficjalnych przemówieniach gubernar-

15. Sklep muzealny, w którym można kupić m.in. kopie wielu znajdujących się w ROM eksponatów

15. Museum shop, with replicas of many items from ROM collections

tora generalnego Kanady, Michäelle'a Jeana, architekta Daniela Libeskinda, dyrektora muzeum Williama Thorsellma, Michaela Lee-Chin, głównego sponsora, i wielu znanych postaci kanadyjskiej kultury i sztuki, rozpoczął się prawie dwugodzinny koncert zakończony pokazem sztucznych ognii. Estrady umieszczono u podnóża „Kryształu”. Płaszczyzny elewacji, ustawione pod różnymi kątami, stanowiły doskonałe tło dla występujących artystów i dla projekcji kolorowych slajdów. Po koncercie zarówno mieszkańcy Toronto, jak i licznie przybyli turyści, mogli po raz pierwszy zobaczyć od wewnątrz, nową przestrzeń muzealną w czystej architektonicznej formie, jeszcze bez wystaw. Po upływie tygodnia zamknięto tę część muzeum, aby rozpocząć prace nad przygotowaniem ekspozycji, których otwarcie przewidziano na koniec grudnia 2007 roku.

Koszt projektu RENAISSANCE ROM wynosił 270 mln dolarów. Część pieniędzy wyasygnował rząd prowincji Ontario i rząd Kanady, jak również rozmaite firmy, organizacje i fundacje. Jednakże przeważający wkład finansowy mieli indywidualni ofiarodawcy¹². Projekt przebudowy muzeum spotkał się z szerokim oddźwiękiem wśród mieszkańców Toronto, głównie

dzięki nagłośnieniu w mediach. Informacje na ten temat pojawiały się wielokrotnie na łamach lokalnej prasy, w telewizji i na stronie internetowej muzeum. Spotkania z finalistami konkursu przyciągały tłumy zainteresowanych. Proces powstawania „Kryształu” rejestrowany był na bieżąco za pomocą kamery video zainstalowanej na dachu przeciwległego budynku – obraz był dostępny na internetowej stronie ROM przez 24 godziny na dobę.

Należy tu wspomnieć także o ciekawej inicjatywie ROM dotyczącej zbiórki funduszy na cele naukowe muzeum. Dla uatrakcyjnienia tej typu akcji muzeum od 10 lat z powodzeniem organizuje grę edukacyjną: pracownicy muzeum prezentują zaproszonym gościom rzadkie eksponaty muzealne, podając prawdziwą i fałszywą ich interpretację, a zadaniem uczestników gry jest odgadnięcie, kto mówi prawdę. W trakcie jednej z takich sesji gier zebrano ponad 750 000 dolarów.

Kompleks muzealny Królewskiego Muzeum Ontario nie jest jednorodny stylistycznie. W okresie prawie 100

lat swego istnienia był wielokrotnie przebudowywany i rozbudowywany. Nie ulega wątpliwości, że ostatnie zmiany mają charakter najbardziej radykalny i awangardowy.

Podobnie jak wiele odważnych i nowoczesnych pomysłów architektonicznych, „Kryształ” zaprojektowany przez Libeskinda spotyka się ze skrajnymi opiniami. Jedni podziwiają i wychwalają go za śmiałość, oryginalność rozwiązania i niezwykłą ekspresyjność, inni zaś krytykują za zbyt dużą awangardowość. Dla jednych stanowi zapierającą dech w piersiach, wspaniałą eksplozję metalu i szkła, dla innych agresywną konstrukcję, zbyt silnie kontrastującą z historycznymi budynkami. Niektóre media nazwały nową dobudowę, najważniejszym projektem naszych czasów, nowym, wyróżniającym się symbolem Toronto XXI w., inne zaś mają nadzieję, że za jakiś czas, zgodnie z nowym duchem epoki, ten fragment muzeum zostanie przebudowany. Bez względu na

to, czy się podoba czy nie, na pewno zwraca on uwagę, intryguje, pobudza do dyskusji i jest wdzięcznym obiektem do fotografowania zarówno dla profesjonalnych fotografów, jak i dla amatorów.

Według danych muzeum w ciągu pierwszego miesiąca od powstania „Kryształ”, zwiększyła się liczba zwiedzających o 85% w stosunku do lat 2000-2003, czyli do okresu sprzed rozpoczęcia rozbudowy. *Jesteśmy bardzo zadowoleni widząc jak zwiedzający entuzjastycznie przyjęli nowy ROM – stwierdził William Thorsell, dyrektor muzeum – prawdziwy wpływ „Kryształu” na zwiększoną frekwencję będzie można ocenić dopiero po otwarciu nowych galerii na wiosnę 2008 roku. Jednakże już dziś z radością obserwujemy wzmożone zainteresowanie naszą placówką zarówno turystów jak i mieszkańców Toronto. Niewątpliwie jest to zasługa zdumiewającej architektury nowego „Kryształu”, dzięki której ROM stał się atrakcją turystyczną, której nie można pominąć¹³.*

16. Fotele w sklepie muzealnym zaprojektowane przez Daniela Libeskinda

16. Armchairs in the museum shop designed by Daniel Libeskind

(Wszystkie fot. A. M. Dittwald)

Przypisy

¹ Sir Byron Edmund Walker był dyrektorem banku handlowego a zarazem filantropem i kolekcjonerem. W zapisie przekazał muzeum bogatą kolekcję skamienielin, bibliotekę paleontologiczną oraz kolekcję japońskich drzeworytów *Okiyo-e*. Za działalność biznesową oraz patronat nad nauką i sztuką, w 1910 r. otrzymał tytuł szlachecki z rąk króla angielskiego Jerzego V.

² Charles Trick Currelly pomimo ukończenia studiów teologicznych całe swoje życie poświęcił archeologii. Na początku XX w., biorąc udział w wykopaliskach w Egipcie, na Krecie i w Azji Mniejszej, zaczął kolekcjonować pierwsze artefakty, które stały się podstawą obszernej kolekcji archeologicznej ROM.

³ L. Dickson, *The Museum Makers. The Story of the Royal Ontario Museum*, Canada 1986, s. 35-36.

⁴ George Crofts był właściwie handlarzem futrami, posiadającym dobrze prosperującą firmę w Chinach. Kolekcjonowanie chińskich antyków początkowo było jedynie jego hobby, by stać się później jego głównym zajęciem. Spotkanie w 1918 r. z Currellym, ówczesnym dyrektorem muzeum archeologicznego, zaowocowało wieloletnią współpracą, dzięki której w ROM powstała galeria sztuki chińskiej. Figura *Luohan* z XI w. była pierwszym eksponatem, który muzeum zakupiło od Croftsa, *ibidem*, s. 45-46.

⁵ Po przejściu na emeryturę, powrócił do Kanady i został pierwszym kuratorem kolekcji chińskiej ROM.

⁶ Taką nazwę otrzymało stanowisko paleontologiczne z **doskonale zachowanymi środkowokambryjskimi skamieniałościami fauny w kanadyjskich Górach Skalistych, niedaleko przełęczy Burgess. Pierwsze okazy odnaleziono w 1909 roku.** Stanowisko łupków z Burgess od 1984 r. znajduje się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego UNESCO.

⁷ <http://www.rom.on.ca/news/releases/public.php?mediakey=m7zppqh8yu>, 25 VII 2007.

⁸ L. Dickson, *op.cit.*, .s. 69.

⁹ J. B. Mays, *Public Building*, „Canadian Architect”, May 2002, s. 38.

¹⁰ W konkursie brali też udział m.in. architekci: Cezar Peli, Kohn Pederson Fox, Skidmore, Owning & Merrill, Foster & Partners, Jean Nouvel.

¹¹ <http://www.rom.on.ca/crystal/bolts.php>

¹² Pełna lista ofiarodawców została opublikowana w „ROM Magazine of Royal Ontario Museum”, Summer 2007, s. 62-67, a także jest uwieczniona na ścianie w foyer muzeum.

¹³ <http://www.rom.on.ca/news/releases/public.php?mediakey=rqpm5upg6d>, 30 VII 2007.

Bibliografia

Berridge J., *Crystallizing Toronto's Identity*, „ROM Magazine of Royal Ontario Museum”, Summer 2007.

Blum A., *The Dream Life of Toronto*, „ROM Magazine of Royal Ontario Museum” Summer 2007.

Dickson L., *The Museum Makers. The Story of the Royal Ontario Museum*, Canada 1986.

Gillam R., *Hall of Mirrors. Museum and the Canadian Public*, Banff 2001.

Kuwabara B., *The Shape of Ambiguity*, „ROM Magazine of Royal Ontario Museum” Summer 2007.

Libeskind D., *Breaking ground*, New York 2004.

Mays J. B., *Public Building*, „Canadian Architect”, May 2002.

Richards L. W., *The Company Grandeur Keeps*, „ROM Magazine of Royal Ontario Museum”, Summer 2007.

Rochon L., *Crystallizing an Image*, „Canadian Architect”, May 2002.

Thorsell W., *A Clear Case For Crystal*, „ROM Magazine of Royal Ontario Museum”, Summer 2007.

Strony internetowe

The Royal Ontario Museum, <http://www.rom.on.ca/>

The Empire Club of Canada Speeches 1977-1978, The Museum-Past, Present and Future, <http://www.empireclubfoundation.com/details.asp?SpeechID=1838&FT=yes>

<http://www.rom.on.ca/news/releases/public.php?mediakey=m7zppqh8yu>.

Aleksandra Magdalena Dittwald

The “Crystal” Age Has Arrived Revitalization and Expansion of the Royal Ontario Museum in Toronto

Toronto's Royal Ontario Museum (ROM) is one of the largest museums of world culture and natural history in North America; with more than six million objects in its collection is

the largest in Canada. It has over 40 galleries, including ones dedicated to ancient Egypt, Greece, Cyprus, Nubia, the Middle East, Byzantium and Western Europe. The Canadian gallery fea-

tures many interesting artifacts, such as totem poles from the west-coast Haida and Nisgaa tribes, or works by Canadian pioneer painter Paul Kane. Highlights of the natural history exhibits include a dinosaur collection, and the numerous *stuffed* mammals, birds and reptiles in the North America gallery. ROM's collection of artifacts from the far-east – mainly China, Japan and Korea – is its most famous and comprehensive one.

ROM was founded in 1912 by the government of Ontario thanks to initiatives of many people, but mainly to Sir Byron Walker and Dr. Charles Curelly. The first museum building, opened in 1914, was designed in neo-Romanesque style by Toronto architects Darling & Pearson. Initially, ROM consisted of five separate museums: archaeology, geology, mineralogy, paleontology and zoology – all sharing one building. In 1933, a second building, parallel to the old one, was added – designed in art-deco style by Chapman & Oxley.

In the 1990s, ROM's attendance dropped year by year. When William Thorsell was appointed as the new director and CEO of the museum in 2000, his personal mission was to bring back its glamour and popularity. In 2001, the museum launched the "Renaissance Rom" project, the main purpose of which was to

expand and renovate the museum's site. From fifty entrants, twelve international architects were chosen to submit proposals, which were later narrowed down to three architects: Canadian Bing Thom, Italian Andrea Bruno, and Polish-born American Daniel Libeskind. The project was awarded to Daniel Libeskind, who came up with a deconstructionist design that he sketched on a napkin during a visit to the ROM. As he explained, the crystal-like shape of his proposal was inspired by ROM's gem and mineral collection. The new design was one of the most challenging museum construction projects in North America. It required more than 3000 tones of steel and 9000 cubic meters of concrete, and throughout the whole structure, no right angles were used. Except for two bridges, the Crystal is not attached to the original ROM buildings.

In recognition of a generous \$30 million donation from Michael Lee-Chin, the addition is named after him. The Lee-Chin Crystal showed to the public in June 2007, however the first gallery will open in December 2007, and others will continually be added until 2010. Since the opening of Michael Lee-Chin Crystal, ROM attendance has already increased by 85 per cent.

□